

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Meedogendheid met Israëls wond

Zij zeiden tot elkander: Wie heeft dit gedaan?

(Richteren 6 : 29a).

Wie heeft dit gedaan? Dat is de vraag, die heel Ofra in rep en roer brengt, als blijkt dat 's nachts het altaar van Baäl is omvergehaald en een altaar voor den HEERE daarvoor in de plaats is gekomen, een altaar waarop het offer nog ligt te roken.

Het lag ook werkelijk niet aan hen, dit herstel van de eredienst, dit plotseling verschijnen van de zichtbare prediking van Gods genadige verlossing. Ondanks de plaag der Midianieten, ondanks het profeten-woord, dat hen opriep tot bekering van hun Baälsdienst (vers 7—10), hadden ze toch met hun afgoden niet gebroken, hadden ze toch hun vrijheid, hun voorspoed, hun geluk, hun leven gezocht niet bij den Heere, maar bij de goddelijke vruchtbaarheids-krachten, die ze zélf in beweging konden zetten. En toch is opeens dat Baäls-altaar, waarvan ze nog altijd hun troost en hun redding verwachtten, verdwenen en staat daar weer het oude altaar, het altaar van den Heere, die zich heeft opge maakt tot hun verlossing.

Want dat was immers het begin geweest, dat de Heere, toen er nog van geen bekering bij Israël sprake was, tegen Gideon gezegd had: Ga heen in deze uw kracht en verlos Israël uit de greep van Midian. Ik zend u immers?

Dit was het begin geweest, dat de Heere zei: mijn volk wendt zich nog steeds van Mij af. Mijn striemende slagen en mijn felle verwijten hebben niets uitgehaald. En nu, nu ze niets van Mij willen weten, nu ga Ik ver-tonen wie Ik ben, — hun God. Ik ga ze verlossen.

De Heere gaat zijn volk verlossen. En moet Gideon dus direct op de Midianieten af? Nee, want eerst moet hij het altaar van Baäl opruimen en een altaar bouwen voor den Heere, zoals Hij dat precies heeft voorgeschreven. Dat moet eerst gebeuren, vóór er van een actie tegen de vijanden sprake kan zijn. Want dit moet iedereen weten, dat de verlossing van de Midianieten wel komt, maar dat ze alleen komt in déze weg: het herstel van de rechte eredienst. De Heere gaat zijn volk verlossen. Maar hoe doet Hij dat? Door aan zijn volk weer terug te geven de waarachtige prediking van Christus. Door zijn volk weer te brengen onder het beslag van het Woord der verlossing.

Want dát was hun eigenlijke ellende. Dat de altaren des Heeren waren ingeruild voor de symbolen van Baäl en Astarte. Dat ze door een valse eredienst waren meegezogen op de weg van het heidendom. Dát was hun ondergang. Daarom waren de Midianieten gekomen. Daarom had God de gesel van zijn toorn over hun leven gelegd.

En als ze dat niet leren zien, dan is heel die verlossing van de Midianieten niets waard. Want dan worden ze misschien wel van die vreemde stropers bevrijd, maar de enige troost in leven en sterven zoeken ze dan nóg bij Baäl.

Juist daarom gaat het den Heere: er is alleen verlossing van de vijanden mogelijk, als ge verlost wordt van het valse evangelie. Het enige wat u kan doen terugkeren tot Mij, dat is dit: dat de prediking van Christus u weer bereikt. Dat er een vrije baan komt voor het genade-woord van Mij, den levenden God. Het enige wat u redden kan, is dit: dat IK voor mijn Woord een baan bréék.

Want God zegt niet: zij moeten zich eerst

maar eens bekeren en er voor zorgen, dat mijn altaren weer roken. Eerst bekering, en dan, als ze zich bekeren, dan gaan zij ook de eredienst weer zuiveren. Nee, Hij zelf zuivert de eredienst, terwijl er van bekering nog geen sprake is.

Want daar is allereerst Gideon. Zeker, hij gehoorzaamt aan het bevel dat hij ontvangt. Maar hij doet het dan toch maar veiligheids-halve des nachts. Was hij laf? Misschien alleen maar berekenend. Misschien dacht hij heel politiek: ik moet ze verrassen. Ik zal de altaar-hervorming bewerkstelligen, vóór ze in de gaten hebben wat er gebeurt.

Is dat bekering? Zou bekering niet dit geweest zijn, dat Gideon openlijk had gezegd: mensen, we hebben gezondigd, we moeten terug, terug naar onzen God? Dat hij duidelijk en voor allen verstaanbaar en publiek zijn zonden beleden had en zijn volksgenoten opgeroepen had om mee te doen met de reformatie?

Heeft Gideon zich bekeerd? O ja, want hij gehoorzaamde den Heere. Doch het is nog slechts een heel wankel begin. Meer niet.

En dat is die ene man, Gideon, dan nog maar. Maar dan het volk van Ofra. Als ze ontdekken wat er gebeurd is, zijn ze diep-verontwaardigd: wie heeft DIT gedaan? Dit is een schandaal. En als ze dan horen dat Gideon de man is, dien ze zoeken, trekken ze naar Joas en zeggen: Gideon moet sterven. Hij heeft zich vergrepen aan onze goden. Hij heeft onze godsdienst in het hart geraakt. Dat kunnen we niet dulden, dat hij aan onze goden gekomen is. Dat mógen we niet dulden. Ze stellen de zaken dus zo scherp als het kan. Wie aan hun goden komt, komt aan hun leven. Van bekering tot den Heere dus geen spoor: ze kiezen ronduit voor Baäl. Ze verzetten zich uit alle macht tegen een reformatie.

En Joas? Joas moet kiezen. Voor Baäl. Of voor den Heere. Maar hij kiest niet. Hij zegt: Baäl zal wel voor zichzelf opkomen, als hij een god is. Joas zegt: het zal vanzelf wel blijken, wie gelijk heeft: Gideon of jullie. Wie God is: de Heere of Baäl.

Kan het Joas niets schelen? Maar misschien is hij altijd al bezwaard geweest. Misschien heeft hij voortdurend gehunkerd naar de dag, dat aan de afgodsdienst een eind zou komen, dat het volk eindelijk zou terugkeren naar den God der vaders. Misschien ziet hij nu zijn kans schoon, grijpt hij de gelegenheid aan om de reformatie doorgang te doen vinden. Maar dan door een slimmigheidje. Door tactiek. Misschien denkt hij: ze zullen het nu zelf wel merken, dat Baäl niets is, en dan gaat het vanzelf weer de goede kant op. De goede kant, waarvoor hij, Joas, dan toch maar niet openlijk in het geweer wil komen.

Is dat bekering? Het lijkt er niet op.

Als we naar de mensen kijken, dan zeggen we: het staat er met Israël hopeloos voor. Ze houden vast aan hun oude zonden. Of ze ondernemen in het geheim een actie, om de oude eredienst met geweld te herstellen. Of ze nemen hun toevlucht tot de diplomatie, in de hoop dat ze zo, door list en tactiek, het kerkscheepje de goede kant uit kunnen sturen. Van bekering nauwelijks een spoor.

Maar van de bekering der mensen moet het dan ook niet komen. Als de altaren des Heeren weer moeten worden opgericht door de bekering van mensen, dan gebeurt het nooit. Want de mensen, ook de kerkmensen, bekeren zich nooit, tenzij de altaren des Heeren weer beginnen te roken. Als het herstel van de eredienst moet komen

UIT DE INHOUD:

Meedogendheid met Israëls wond	J. K.
Spanningen in de kerk (III)	C. V.
Vrijheid (III)	H. J. J.
Antieke Theologieën (IX)	K. J. P.
De eerste Roomse president van de Ver. Staten	J. M.
Ervaringen van een Koopvaardij-Predikant (II)	V. d. K.
Persschouw	C. V.
Dr. R. H. Bremmer	H. J. J.; C. V.
Kerknieuws	

van de gehoorzaamheid der kerk, dan is het een verloren zaak. Want die gehoorzaamheid kan slechts daar te voorschijn komen, waar het Woord des Heeren weer wordt gehoord, waar het evangelie van Christus weer doorgang vindt. En dat kan alleen de Heere bewerken. Hij moet de Eerste zijn.

En Hij is ook de Enige. Hij is de Enige. Want terwijl Gideon niet weet, wat hij beginnen moet en tenslotte, als de Heere hem zijn bevelen geeft, zijn toevlucht neemt tot het donker van de nacht, — terwijl alle mensen in Ofra briesen van kwaadheid als ze merken wat er met hun mooie altaar is gebeurd, — terwijl Joas zich op de vlakte houdt en elke oproep tot bekering bij voorbaat de pas afsnijdt, — terwijl niemand zich werkelijk omkeert tot den Heere en gaat leven van zijn verlossende kracht, zorgt de Heere er toch voor dat ZIJN altaar daar, in Ofra, komt te staan, dat de heidense eredienst te gronde gericht en zijn evangelie weer gehoord wordt.

Niemand staat geheel aan zijn kant. De meesten kiezen de kant van Baäl. Maar juist om ze allemaal weer aan zijn kant te krijgen, richt de Heere zijn altaar op. Maakt Hij weer vrij baan voor het evangelie der verlossing. En toont Hij, ondanks alle dwaasheden der mensen, dat Hij God is, Hij alleen.

Want eerst vraagt iedereen: wie heeft dit gedaan? Straks kijken ze allemaal naar Gideon. Maar het eind van het lied is dan toch dat ze ontdekken: Baäl doet niets, Baäl is niets. Eerst zeggen ze nog: Baäl zal dit niet op zich laten zitten. En zo noemen ze Gideon: Jerubbaäl. Dat is: Baäl strijde met hem. Maar later, als de machteloosheid van Baäl en de majesteit van Israëls God gebleken is, dan noemen ze hem nóg zo (o.a. 8 : 35). En dan wordt die naam een prediking van den levenden God: laat Baäl nu maar opkomen! Want: de Heere alléén is God.

Hij had dit gedaan. Dwars door de onbekeerlijkheid en de machteloosheid en de diplomatie van het kerkvolk en de kerkelijke leiders had de Heere zijn altaar opgericht, deed Hij het enige evangelie weer horen, en gaf zó aan zijn volk de enige mogelijkheid, waardoor het weer tot reformatie komen kon. Want die reformatie, die bekering van het volk, die móest toen komen. Maar die kon dan ook tóen eerst komen.

Het eerste is niet de bekering der kerk. Maar het eerste is de zuivere prediking van de verlossing in de kerk. En die is nooit te danken aan afvallige kerk-mensen. doch aan den God der kerk zélf, die genadig is en langs de kromme wegen der mensen, door kerkleden die aanvankelijk nauwelijks weten waarom het gaat, door slim overleg van

kerkvorsten, tóch zijn volk weer het Woord van Christus laat horen. En die het op het onverwachtst laat zien: dat die prachtige „waarheden”, waaraan men zich had verkocht, toch geen steek waard zijn, dat alle menselijke wijsheid in de kerk, waarvan men zijn zaligheid verwachtte, die men voor niets wilde prijsgeven, toch volslagen machteloos zijn. Want Hij, de Heere is God. Hij alléén.

De reformatie der kerk. De bekering der kerk. Wij verwachten die toch altijd weer van de mensen. Als die het niet doen, ja, — wie moet het dan doen? Als de kerkmensen zich niet bekeren, hoe zal er dan ooit komen de zuivere prediking van het evangelie?

Maar als de Heere de zuivere prediking niet geeft door het wonder van zijn genade, dan komt onze bekering er nooit. En dat is onze enige hoop: zelfs als wij doorhollen en van geen terugkeer willen weten, dan doet de Heere zijn Woord doorbreken en doet zó wonderen. Dan heerst Hij, ook over de diplomatie van kerkelijke vergaderingen. Dan gebruikt Hij desnoods een armzalige meerderheid van één stem om tóch zijn kerk te houden bij of terug te brengen tot het Woord van Hem, — tot het evangelie van Christus, dat alléén de kerk vergaderen kan en zal.

En als we vandaag willen weten, waar de Heere bezig is, zijn volk bijeen te brengen,

zijn kerk te vergaderen, — dan moeten we maar niet kijken naar de mensen. Als we naar mensen kijken, als we naar onszelf kijken, dan zeg ik nog niet zo hard, dat bij ons de kerk des Heeren is. Maar dit geloof ik van de heilige, algemene, christelijke kerk, — dat de Zone Gods een gemeente vergadert, beschermt en onderhoudt. Dit geloof ik, dat het niet onze trouw, niet onze belijndheid, niet onze gehoorzaamheid, maar de genade van God is, waardoor het Woord onder ons gehoord wordt. Dáárom zeg ik: hier roept de Herder de schapen. En nu kómen ze ook tot Hem.

En waar dát gebeurt, dat de Heere in zijn genade vrije doorgang geeft aan de verkoniging van de ene Naam die onder de hemel gegeven is, — waar dát gebeurt, dat de Heere alle menselijke uitvindingen belachelijk maakt en zijn Woord doet heersen, — wáár dat ook maar gebeurt, dáár is er hoop. Dáár is een nieuwe toekomst mogelijk. Want dáár is Hij verschenen, Jezus Christus, die niet gekomen is om rechtvaardigen, maar zondaren te roepen tot bekering. En dáár laten we dan allen door Hem ons roepen tot de éne kudde, die zijn stem kent en hoort en volgt.

Waskemeer

J. Keuning.

Spanningen in de Kerk

III

Een „vriendelijk hart”

Zoals we in ons vorige artikel lieten zien, was de situatie waarin de kerk van Korinthe in Paulus' dagen verkeerde, zeer droevig.

Onder de Korinthiërs, zo zegt Calvijn ergens, hadden niet weinigen gedwaald, maar bovendien was bijna het gehele lichaam door besmetting aangetast. Er was daar niet maar één soort zonde, maar er waren gruwelijke schanddaden. Er woedden twisten, sekten en naijver. Er waren geschillen en kijverijen, gepaard gaande met hebzucht. Er werd openlijk een schanddaad goedgekeurd, die zelfs in de ogen van de heidenen verfoeilijk was. Onbeschaamd werd de naam van Paulus beschimpt, de man, die zij als een vader hadden moeten eren. Sommigen bespotten zelfs de opstanding der doden, met de omverwerping waarvan het gehele evangelie instort. Bovendien werden Gods gaven daar gebruikt niet in dienst van de liefde maar om daarmee eer voor zichzelf te zoeken. En behalve dit alles werd er nog veel meer onbetamelijks en onordelijks gedaan!

Waar we ons in dit artikel mee willen bezig houden is de vraag: **hoe treedt Paulus nu in en tegen deze kerk op?**

Het is natuurlijk niet nodig te zeggen, dat Paulus zich met al de kracht waarover hij beschikt en met de volle apostolische bevoegdheid, welke zijn Meester hem gaf, tegen alle zonde, alle dwalingen, alle misstanden keert. Ten aanzien van geen enkel kwaad geeft Paulus ooit iets toe. Nooit ziet hij ook maar de geringste zonde door de vingers. Ik behoeft dat niet nadrukkelijk te zeggen. Dat blijkt juist uit de brieven aan de Korinthiërs wel heel duidelijk. Wie ze ook maar even inziet merkt dat onmiddellijk.

Waar ik wel een speciaal op wijzen wil is de **houding, de Geestelijke houding**, waarin Paulus zich straffend, vermanend, soms zelfs striemend tot de korinthische gemeente richt.

* * *

Om daar maar mee te beginnen: Paulus blijft de gemeente van Korinthe ten volle erkennen als **kerk van onze Heer Jezus Christus, als gemeente Gods**.

Zonder enige reserve.

Hij schrijft immers aan die gemeente als „aan de gemeente Gods te Korinthe, den heiligden in Christus Jezus, den geroepenen heiligen”. En hij geeft haar daarom ook de volle rijke, apostolische zegen: „Genade zij u en vrede van God onze Vader en van de Here Jezus Christus”.

Dit erkennen van zo'n verdorven, vervallen gezelschap als de korinthische christenen vormden als kerk van onze Here Jezus Christus is een zeer belangrijk feit!

Er zijn van die „vermetelijke”, „gemelijke”

christenen, zegt Calvijn ergens, die, vervuld met een valse waan van volkomen heiligheid, het gezelschap van christenen in wie ze „nog wat menselijks” zien versmaden. Soms worden ze daarbij gedreven door „onberaden ijver”, maar soms ook door „dwaze hovaardij”! En omdat zij menen, „dat daar geen kerk is, waar geen volkomen zuiverheid en ongeschondenheid des levens is, verlaten zij door haat jegens de zonde de wettige kerk”. „Waar de Here zachtmoedigheid eiste laten zij die varen en geven zich geheel aan onmatige gestrengheid over”.

Van dit alles is bij Paulus niets te bespeuren!

Terwijl hij de zonden en misstanden in de korinthische gemeente in volle verschrikking doorschouwt en er diep onder lijdt, blijft hij die gedeformeerde en bezoedelde kerk toch als huis Gods, als bruid van Christus, als tempel des Geestes „beschouwen en behandelen” — omdat ze dat naar zijn vaste overtuiging ook metterdaad is.

En de wijze Calvijn schrijft bij 1 Cor. 1:2 deze behartigenswaardige opmerking: Deze Schriftplaats moet nauwkeurig overwogen worden, opdat wij in deze wereld niet op zoek gaan naar een kerk die zonder enige rimpel of smet is. En ook om ons ervan te weerhouden niet al te gauw de kerknaam te ontzeggen aan een vergadering waarin alle dingen niet zó zijn als wij dat begeren: Want het is een gevaarlijke verzoeking en kwelling, als men van oordeel is, dat daar geen kerk is, waar geen volkomen heiligheid wordt gezien. Wie deze weg opgaan, die moeten ten laatste wel van alle anderen afwijken en menen, dat in de hele wereld alleen zij heilig zijn geworden — of zij moeten met een klein groepje hypocrieten een afgezonderde sekte vormen! Paulus doet het anders!

Omdat bij de Korinthiërs nóg de evangelische leer, de doop en het avondmaal des Heren werden gevonden, dáárom erkent hij de gemeente van Korinthe ten volle als kerk van Jezus Christus.

* * *

Maar Paulus doet nog meer.

Hij zegt namelijk, **dat hij God dankt** — en nog wel te allen tijde — over de Korinthiërs. En dat wel vanwege de genade Gods die hun in Christus Jezus geschonken is.

Dat is geen kleinigheid!

En waarvoor hij over de Korinthiërs dankt zegt hij, nadat hij de zo juist genoemde woorden heeft neergeschreven, nog wat precieser. Hij verklaart namelijk: Want in elk opzicht zijt gij rijk geworden in Hem!

Inderdaad dat is geen kleinigheid!

Als je de twee brieven, die Paulus naar de Korinthiërs stuurde, goed gelezen hebt en op je liet inwerken, ben je haast geneigd te zeggen: „Nou, nou Paulus is dat niet wat al te mooi! Lijkt dat niet op vleierij? Of op de

holle frasen die gewiekste redenaars gebruiken om hun hoorders in te palmen en hun waar zo vlotter aan de man te brengen?”

Natuurlijk is van dit minderwaardige gedoe bij Paulus niets te vinden.

Hij haatte alle vleierij, alle ijdel woordgebruik, alle lege retoriek, met een volkomen haat.

Wat Paulus doet — als je het goed leest zie je het direct — is heel wat anders.

Waar hij voor dankt is niet wat de Korinthiërs zelf „zijn”, zelf „hebben”, zelf „praes-terden”.

Neen, dat is de genade Gods!

Hij dankt over de Korinthische christenen voor de genade Gods. Hij dankt voor Gods **genade**, die aan de korinthiërs is geschonken.

Die genade nu is het meest vernederende en vernietigende van wat er voor een mens bestaat. Want er kan nooit en nergens van genade van God sprake zijn dan alleen bij goddeloze, verdorven mensen! Genade predikt ons zo krachtig als maar mogelijk is, dat wij zondige, verdoemelijke mensen zijn. Daarom is Gods genade de doodssteek voor alle eigen roem. Waar genade schittert, waar genade overwint daar verteert alle eigen glorie.

En daarom: als Paulus er dankend van gewaagt, dat de korinthiërs in elk opzicht rijk zijn geworden, dan heeft hij het niet over een „rijkdom” met het oog waarop we de duimen in ons vest steken en, met de borst vooruit, uitroepen: Wij calvinisten, wij gereformeerden! Neen, dan heeft hij het over de rijkdom, die de Korinthiërs ondanks al hun zonde „in Christus” bezitten. Een rijkdom, die altijd en alleen en volledig „in Christus” blijft en waarvan het effect o.a. dit is, dat ze hen, naarmate ze er meer van ontdekken en genieten, al kleiner, nietiger, zondiger maakt in eigen oog.

* * *

Wat nu in deze woorden van Paulus opvalt is niet alleen, dat hij over de Korinthiërs dankt en roemt omdat Gods genade nog steeds naar hen toestroomt!

Neen, het is ook en vooral, dat hij die korinthische christenen **zegt** dat hij voor hen dankt. Inderdaad Paulus **zegt, verzekert**, dat aan de Korinthiërs. En hij doet dat vóór alles, namelijk aan het begin van zijn brief.

De Korinthiërs zullen nog heel veel van hem moeten horen. Ze zullen geweldig bestraft worden. Over van alles en nog wat. Maar vóór Paulus dat doet — we wezen er reeds op, — erkent hij hen ten volle als gemeente van Jezus Christus. En daarbij **zegt** hij dan, dat hij altijd, dag in dag uit, over hen dankend en voor hen biddend voor God staat.

Calvijn heeft de zin van deze woorden weer zo zuiver doorvoeld.

Hij schreef namelijk bij deze tekst: Nadat Paulus in de groet, welke hij aan de Korinthiërs geeft, met die autoriteit heeft gesproken, welke hem krachtens zijn ambt was geschonken, zoekt hij vervolgens zijn „leer” — zijn prediking en vermaning — bij hen aangenaam te maken door hun de liefde welke hij voor hen koestert **voor ogen te stellen!** En op deze wijze **maakt hij hun gemoed zacht** om zo de bestraffingen die komen moesten, geduldig aan te horen.

Denkt u ook niet, lezers, dat heel veel ellendige spanningen en conflicten in de kerk zouden voorkomen zijn, als de in zo'n conflict betrokkenen elkaar, of dezelfde wijze als Paulus dat deed tegenover de korinthiërs, **naar waarheid** hun liefde zouden hebben getoond?

Zou een dominee niet veel droevige en blijvende twisten en moeilijkheden tussen de broeders hebben kunnen bezweren als hij tegen **alle** betrokkenen naar waarheid had kunnen zeggen: Ik dank God alle dagen over u voor de genade aan u geschonken en ik bid zonder ophouden voor u? — En als hij dat op het juiste moment ook inderdaad had gezegd?

En zullen b.v. niet **alle** discussies en polemieken in de kerk **onvruchtbaar** zijn, ja, door God **veroordeeld** worden, als de polemisten over en weer niet van elkaar kunnen zeggen wat Paulus tot de Korinthiërs zei?

* * *

In dezelfde „Geest” als waarin Paulus het begin van zijn brief schreef gaat hij ook verder.

Ik wil nog enkele uitdrukkingen noemen, welke daarop wijzen.

In hoofdstuk vier heeft de apostel de hoogmoed van de Korinthiërs zeer scherp aan de kaak gesteld. Die hoogmoed is ook zo dwaas en — ze is de wortel van alle zonde.

Maar dan gaat Paulus opeens zó verder :

„Dit schrijf ik niet om u beschaamd te maken, maar om u als mijn geliefde kinderen terecht te wijzen. Want al hadt ge duizend opvoeders in Christus, gij hebt niet vele vaders. Immers, ik heb u in Christus door het evangelie verwekt”.

Wat komt dit woord als een heerlijke muziek achter Paulus' bestraffingen aan. Wat worden die op deze wijze als door een zachte glans overgoten. Paulus is als een vader, die zijn kind streng heeft gekastijd en dan opeens losbarst : Mijn jongen, als je eens wist hoeveel ik van je hield! Ik kan niet dulden dat je in de klauwen van de goddeloosheid en de duivel komt.

Ik zou graag alles releveren wat Calvin bij deze Schriftplaats schrijft. Het is vol diepe, echt Geestelijke Schriftkennis. Het trilt ook van innige, bewogen, pastorale liefde en zorg.

Laat ik hier alleen overnemen welke „vermaning”, welke „toepassing” Calvin aan dit woord verbindt.

Uit dit woord, zo schrijft hij, mogen de leraars (doctores) verstaan, dat ze in hun terechtwijzingen zulk een gematigdheid moeten betonen, dat zij de zielen niet met onmatige bitterheid wonden en (gelijk het in een populair spreekwoord gezegd wordt) honig en olie in de azijn doen. Ze moeten vóór alles toezien dat ze niet de schijn hebben de spot te drijven met hen die ze bestraffen of zich te verheugen in hun schande. Integendeel, ze moeten zich eerder alle moeite geven, dat van hen verstaan wordt, dat ze niets anders zoeken dan wat hun tot heil dient. Want wat voor voordeel zal een leraar hebben met zijn roepen, indien hij de scherpte van de berisping niet tempert met zulk een gematigdheid als waarover ik sprak? Derhalve, indien wij iets goeds willen bereiken bij het bestraffen van de gebreken der mensen, moeten wij betuigen dat onze bestraffingen voortkomen uit een vriendelijk hart.

Het is ondoenlijk uit Paulus brieven aan de Korinthiërs alles te citeren wat licht werpt op zijn optreden, zijn houding, zijn geestgesteldheid waarmee hij tegen de zondige, hoogmoedige, ondankbare Korinthiërs optreedt.

Ik wil daarom nog slechts een paar uitspraken noemen.

In 2 Kor. 1 : 24 verzekert Paulus, dat hij, de korinthische broeders bestraffende, er geen moment aan denkt heerschappij uit te oefenen over hun geloof.

Zulk een heerschappij, zo schrijft Calvin, karakteriseert Paulus hier als een onrechtvaardige macht, die volstrekt nooit mag worden geduld. Ja, het is een tyrannie in de kerk! Want het geloof moet volledig van alle mensenjuk verlost en volkomen vrij zijn.

Men moet er goed op letten, zo gaat Calvin dan verder, wie dát zegt! Want indien één van de stervelingen het recht had zulk een heerschappij voor zich op te eisen dan was het zeker Paulus. Hij zou dan dat voorrecht ten volle waard zijn. Maar hij belijdt juist dat hem dat niet toekomt. Zo verstaan we dan, dat het geloof geen andere onderwerping erkent dan alleen die aan het woord Gods. Aan heerschappij van mensen is het nooit ofte nimmer onderworpen.

In 2 Kor. 2 : 4 vinden we de ontroerende woorden : „Want in zware druk en beklemdheid des harten heb ik onder vele tranen u geschreven, niet opdat gij zoudt bedroefd worden, maar opdat gij de liefde zoudt kennen, die ik in overvloedige mate voor u koester”. Ze geven een aangrijpende kijk op de gesteldheid van Paulus' hart als hij met zijn bestraffingen worstelt om de korinthische christenen weer te brengen naar de volle gemeenschap met de Heiland.

Calvin schreef hierbij : Met deze woorden zien wij uit welke gesteldheid des harten de vrome en heilige terechtwijzingen en berispingen moeten voortkomen.

En dan brandt hij zo los : Want er zijn veel schreeuwerige terechtwijzers, die in het met een overvloed van woorden bestraffen van de gebreken der broeders, of liever : in het bliksemen daartegen een wonderbaarlijke

vurige ijver aan de dag leggen. Maar intussen zijn zij gerust van gemoed. Zodat het de schijn heeft of ze als in een spel hun keel en hun mond willen oefenen. Een godzalige herder betaamt het evenwel eerst bij zichzelf te schreien voordat hij anderen daartoe oproept. En door verborgen overpeinzingen zelf gekweld te worden voordat hij enig teken van verbolgenheid toont en meer droefheid in zichzelf te houden dan hij anderen doet.

Bij 2 Kor. 2 : 10 wijst Calvin er op dat het een list van de duivel is om de mensen bij het vermanen der broeders hard en streng te maken. Het geschiedt maar al te vaak, zo verzekert hij, dat in plaats van een ijver om de dwalende en zondigende broeders te verbeteren, een farizeese hardheid in het hart opkomt, waardoor de ellendige zondaar eerder in het verderf wordt gestort dan dat hij genezen wordt.

Ten slotte noem ik nog één woord van Paulus.

Dat geweldige uit II Kor. 12 : 15 : Ik voor mij zal zeer gaarne offers brengen, ja, mijzelf opofferen voor uw zielen.

Hier zegt Paulus niets minder, dan dat hij voor deze Korinthiërs die hem hebben geplaagd, gesard, op het hart getrapt, ja in feite hebben „geschorst”, het zwaarste offer wil brengen, dat een mens hier en nu brengen kan, namelijk zijn eigen leven!

Inderdaad, zo schreef Calvin bij dit woord, — en je voelt nog de ontroering die hem beving, toen hij zich met dit woord bezig hield — dat is een getuigenis van een liefde, groter dan die van een vader! Paulus verklaart daarin immers, dat hij niet alleen bereid is al zijn arbeid en wat hij verder aan gaven bezit ten behoeve van de Korinthiërs aan te wenden, maar bovendien ook zijn leven! Ja zelfs, dat hij hen, die zo kil tegenover hem stonden in deze liefde wil vóórgaan. Welke hardheid des harten — al was het ook van ijzer — zou de gloed van zo'n liefde niet zacht maken of breken, vooral wanneer die met een zo grote standvastigheid gepaard gaat? Maar, zo gaat Calvin verder, Paulus predikt hier niet als over zichzelf opdat we daarover alleen maar verwonderd zouden zijn! Neen, om het na te volgen. Daaruit leren alle herders wat zij aan hun schapen schuldig zijn.

Dit is iets over Paulus' houding ten opzichte van een gemeente en de leden daarvan, die in allerlei zonden en dwalingen en dwaasheden verstrikt zijn.

Wat hij zegt is ook een woord, een bevel van God!

Hoe waren wij, wij die pretendeerden door God met een reformatie te zijn gezegend?

Hebben wij deze gestalte, deze gestalte van Christus, vertoond ten aanzien van de leden onzer kerken, de christelijke-gereformeerden, de synodalen en allen die „buiten” zijn?

Het antwoord op deze vraag beslist mee, beslist vooral over ons echt kerklid, over ons echt kerk-zijn, over ons „de kerk zien”.

P.S. Naar aanleiding van mijn artikel van voor twee weken stelde Ds Van Houdt mij in het Geref. Gezinsblad een paar vragen. Ik hoop daar later op terug te komen. - C.V.

VRIJHEID

III

Het was eerst mijn plan nog iets te schrijven over het gezag van de Belijdenisschriften in vergelijking met de autoriteit van net Woord Gods. Naar ik meen is het gevaar van confessionalisme in onze kring niet denkbeeldig. Met confessionalisme bedoel ik het gevaar, dat er aan de Belijdenisschriften meer waarde wordt gehecht en strenger gebonden wordt dan geoorloofd is. Maar het lijkt me beter, dat iemand die daartoe meer bevoegd is dan ik daarover eens een „boekje opendoet”. Van de kerkgeschiedenis en van Calvin in het bijzonder is hier dunkt mij wel wat te leren. In elk geval lijkt het mij voor de christelijke vrijheid noodzakelijk, dat wij de Belijdenisschriften naar de Heilige Schrift verklaren en niet omgekeerd. Tevens zullen we moeten bedenken, dat het schriften zijn, die door mensen zijn opgesteld, zodat ze niet

zonder „vlek of rimpel” zijn. Ik lees wel eens lofredenen op de Belijdenis, die wat boven de maat uitgaan. Er is tenslotte maar één regel voor leer en leven, en dat is het Woord Gods, waaraan alle mensenwoorden te toetsen zijn. Het verlossende woord zal in deze zaak wel moeilijk te spreken zijn, maar ik hoop dat iemand, meer bevoegd dan ik, hierover het licht eens wil laten schijnen.

Een ander gevaar, dat de kerk telkens weer bedreigt is, dat de Kerkenordering tot „wet” wordt verheven en wel tot een soort „wet van Perzen en Meden”. We zouden dit kunnen noemen het gevaar van wetticisme. Er schijnen mensen te zijn, die menen dat het in de kerk niet goed kan gaan, wanneer niet alles is geregeld en georganiseerd. Ze zouden de vrijheid van de plaatselijke kerken willen begraven onder allerlei voorschriften en artikelen, waaruit geen gewoon kerklid kan wijs worden. Er zijn dan altijd wel enkele deskundigen, die goed op de hoogte zijn met wat er zoal in die wetten staat geschreven. En naar hun advies willen de ondeskundigen gewoonlijk wel luisteren. Ik heb nooit zo'n wettenbundel van de roomse kerk in handen gehad, maar hij zal wel behoorlijk dik zijn. En wat er in de hervormde kerk zoal aan wetten en voorschriften geldt is niet weinig. Als ik me niet vergis zijn de deskundigen het bijv. niet eens over de vraag naar welk artikel van welk reglement prof. Smits zou moeten worden behandeld.

Dat er een zekere orde in de kerk moet zijn zal wel waar wezen. Maar de kerk of die haar regeren moeten maar niet wijzer zijn dan de Koning der kerk, Jezus Christus. In onze Belijdenis staat het zo goed : „Intussen geloven wij, hoewel het nuttig en goed is, dat die regeerders der kerk zijn, onder zich zekere ordinantie instellen en bevestigen tot onderhouding van het lichaam der kerk, dat zij nochtans zich wel moeten wachten af te wijken van hetgeen ons Christus, onze enige Meester, geordineerd heeft. En daarom verwerpen wij alle menselijke vonden, en alle wetten, die men zou willen invoeren, om God te dienen en door deze de consciëntien te binden en te dwingen, in wat manier het zoude mogen zijn. Zo nemen wij dan alleen aan, hetgeen dienstig is om eendrachtigheid en enigheid te voeden en te bewaren en alles te onderhouden in de gehoorzaamheid Gods”. Art. XXXII Ned. Gel. Bel.

Of onze vadersen zich in alles aan deze schone woorden hebben gehouden weet ik niet, maar laten wij het in elk geval wel doen.

Het komt voor, dat iemand goede en schone woorden schrijft, waaraan de schrijver zich zelf niet houdt. Dat trof mij weer toen ik iets nazag over de kwestie waarmee we nu bezig zijn. Prof. Dr H. H. Kuyper schreef in 1898 een mooi boekje over : De Christelijke Vrijheid. Daarin lees ik op bl. 46 het volgende : „Vandaar dat onze Vaders gewoon waren in de Kerkenordeningen of regelen voor het kerkelijk samenleven gesteld, een scherp onderscheid te maken. Al zulke bepalingen, die rechtstreeks uit Gods Woord voortvloeiden, als het instellen der ambten, het bedienen van het Woord en de Sacramenten, de uitoefening van de kerkelijke tucht enz. hebben bindend gezag; niet omdat de Kerken het aldus bepaald hebben, maar omdat dit alles ontleend is aan de H. Schrift. Maar al de bepalingen die niet rechtstreeks uit de Schrift voortvloeien en alleen gemaakt zijn ter wille van de goede orde, bijv. hoeveel malen er jaarlijks Avondmaal zal gehouden worden, hoe dikwijls de Kerkeraad zal vergaderen, om de hoeveel jaar de ouderlingen zullen aftreden, hebben zulk een bindend karakter niet. Zij gronden zich wel op het algemene bevel des Heren, dat alle dingen in de gemeente betamelijk en met orde moeten geschieden. (I Cor. 14 : 40). Het is ook niet goed, wanneer men uit pure willekeur al deze bepalingen overtreden gaat. Maar een dwingend gezag voor elke Kerk en elke tijd, zodat men stipt aan deze bepalingen zou gebonden zijn, hebben zij niet”. Beste woorden vind ik dat. De vraag of deze schrijver zich in de praktijk aan deze woorden gehouden heeft laten we nu maar rusten. De woorden zijn er even goed om.

We hebben een Kerkenordering van meer dan drie eeuwen oud. In hoofdzaak is zij niet veranderd. Er staan bepalingen in, die helemaal niet in praktijk te brengen zijn in onze

tijd. In art. 18 is sprake van „Het ambt der Doctoren”, waarover zeer verschillend wordt gedacht. Ik zie geen mogelijkheid om zulk een „ambt” uit de Schrift op te diepen. Zo zou er wel meer te noemen zijn. Het is in elk geval wel duidelijk, dunkt mij, dat deze Kerken-ordening soepel en menselijk en met wijsheid zal moeten worden gehanteerd. En dat veel moet worden overgelaten aan de vrijheid van de plaatselijke kerk.

Dat wil niet zeggen, dat een plaatselijke kerk met de andere kerken niets te maken heeft. In noodzakelijke dingen zal zij zich moeten houden aan wat „de eendrachtigheid en enigheid der kerken” kan bevorderen. Vrijbuitelij zal wel door niemand worden geprezen. Zij mag in de kerk niet voorkomen. Maar wel mag worden gerekend met de verscheidenheid, die er in de kerken gevonden wordt. Dat lijkt mij van groot belang te zijn. Uniformiteit kan alleen door macht en geweld worden bereikt. Eenvormigheid is er misschien in de secte, en dan nog voor korte tijd, wel te bereiken; maar in de kerk des Heren niet. Ik ben van mening dat een oude spreuk hier toegepast moet worden: In noodzakelijke dingen eenheid, in middelmatige dingen vrijheid, in alle dingen de liefde. Er is naar mijn mening geen „wet” te formuleren, die het leven der kerken in goede banen houdt. Als alle kerken leven uit het geloof in Jezus Christus en zich laten beheersen door de liefde, dan zal het geheel de onderdelen niet verdrukken en dan zal een deel met het geheel rekenen. Als het geloof kwijnt en de liefde zoek is dan kan een „wet” wel een geraamte overeind houden, maar het leven in stand houden kan zij nooit.

Hoezeer sommigen aan een regeling verknocht zijn en hoe afhankelijk zij daarvan zijn bleek mij in de oorlogsjaren. De classis Apeldoorn kon toen niet vergaderen. De westelijke en de oostelijke helft konden elkaar niet bereiken. Ik herinner mij niet, dat wij in het westen toen als halve-classis vergaderden. Ik kan niet zeggen, dat ik de classisvergaderingen heb gemist. Het leven der kerken ging er evengoed of even slecht om door. Nu was er in Voorthuizen een hulp-prediker, die als predikant begeerd werd. Hij werd als zodanig gekozen. Maar nu was

„Leiden in last”. Want een classis kon niet gehouden worden en dat was toch voor het peremptoir of beslissend examen nodig. Volgens art. 4 van de K.O. Daarbij moesten ook deputaten van de P.S. aanwezig zijn. En die konden onmogelijk komen. De collega's vonden, dat het examen en de bevestiging maar moesten worden uitgesteld tot na de oorlog. Maar wie wist hoe lang dat nog zou duren? Voorthuizen wilde niet wachten en zou desnoods alleen de predikant hebben geëxamineerd en bevestigd. De naburige kerken, die bereikbaar waren, hebben toen maar als halve-classis vergaderd en zo is de tweede predikant in Voorthuizen er gekomen. Maar sommige predikanten vonden het toch maar „zo zo”, als ik me wel herinner. Het stond in de K.O. toch maar anders! Nu beweer ik helemaal niet, dat iemand in normale omstandigheden dit voorbeeld maar moet volgen. Ik wilde alleen maar laten zien, dat men ook te zeer aan de letter van de „wet” kan zijn gehecht.

In de kerkelijke samenleving dreigen als ik het wel zie altijd twee gevaren. Aan de ene kant het gevaar, dat het „verband” of de gemeenschap zó op de voorgrond wordt gesteld, dat er van de vrijheid der plaatselijke kerken weinig overblijft. Aan de andere kant dreigt het gevaar, dat één kerk zo haar eigen gang gaat, dat zij zich van de gemeenschap weinig of niets aantrekt.

Het eerste gevaar is levensgroot aanwezig als een plaatselijke kerk niet durft samenspreken met een andere plaatselijke kerk, omdat zij bang is dan het werk van een synode of van deputaten te doorkruisen. Het is voorgekomen dat een kerkeraad van een Chr. Geref. Kerk niet wilde samenspreken met de kerkeraad van de Vrijgemaakten om deze reden. Het kan ook zijn, dat het net omgekeerd was, maar dat doet voor ons onderwerp niet ter zake. Ik kan mij zoiets niet begrijpen. Waarom zouden plaatselijke kerken geen stappen mogen doen om toenadering te zoeken als de „verbanden” zo ver niet of nog niet zijn? Is de plaatselijke kerk geen kerk van Jezus Christus? Is zij niet vrij om te doen wat zij verantwoord kan tegenover haar Here, Jezus Christus? Ik zou zeggen, dat elke toenadering van anderen

op moet komen. Als het daar niet gebeurt dan gebeurt het nooit. Op sommige plaatsen zal van samenspreking geen sprake kunnen zijn. Door plaatselijke omstandigheden. Maar moeten andere kerken wachten tot alle kerken zover zijn? Zou de Here dat willen? Naar mijn overtuiging niet.

Aan de andere kant is er ook gevaar, dat de een of andere plaatselijke kerk weinig of niet met de andere kerken rekt. Dan loopt zij gevaar zo „apart” te worden, dat leden van andere kerken zich in haar niet thuis gevoelen. Daar moet een kerk — welke dat ook mag zijn — ook voor oppassen.

Er is geen enkele regeling, die deze gevaren afdoende kan bezweren. Het enige afdoende middel is de liefde. „De liefde is lankmoedig, zij is goedertieren; de liefde is niet afgunstig; de liefde handelt niet lichtvaardig; zij is niet opgeblazen; zij handelt niet ongeschikt, zij zoekt zichzelf niet, zij wordt niet verbitterd, zij denkt geen kwaad; zij verblijdt zich niet in de ongerechtigheid, maar zij verblijdt zich in de waarheid; zij bedekt alle dingen, zij gelooft alle dingen, zij hoopt alle dingen, zij verdraagt alle dingen”.

Waar die liefde ontbreekt daar ontstaan scheuringen en scheidingen. Waar die liefde heerst worden scheuren geheeld en scheidingen opgeheven. Niet alleen in bestaande „verbanden”. Want ook daar kunnen „scheuringen” zijn, zonder dat het tot een breken van het kerkverband is gekomen. Maar als die liefde de concurrerende kerken gaat beheersen komt er drang tot toenadering en samenbinding. Het is een hardnekkig misverstand dat men voor samenleving in één kerkverband in alles gelijk moet denken. En dat men het in allerlei beschouwingen eens moet zijn. Zulk een kerkverband bestaat er nergens ter wereld als ik het wel heb. Het is ook niet nodig, dat in één kerkverband dezelfde zeden en gewoonten bestaan. Ik zou het een treurige zaak vinden als twee kerken weigeren samen te gaan leven, omdat men elkaars zeden en gewoonten niet zou willen verdragen. Een kerk in Friesland of Groningen zal er altijd wel anders uitzien dan een kerk in Zeeland bijv. En een kerk in de grote stad zal altijd anders zijn dan een kerk

Populair-wetenschappelijke schetsen

Antieke Theologieën

IX. De theoloog Anaximander van Milete

De vorige maal hebben we er aandacht aan gegeven, dat de uiteenzettingen omtrent Anaximander van Milete bij Vollenhoven (Gesch. d. wijsb. 242—252) en bij Dooyeweerd (Ref. en scholastiek in de wijsb., 65—78) niets met elkaar gemeen hebben. Ondergetekende heeft daar met enige nadruk aan toe gevoegd, dat zijn opvatting zonder het werk van Vollenhoven en Dooyeweerd nooit tot stand had kunnen komen. Waaruit blijkt, dat we niet met enig goed recht kunnen zeggen: nu, als V. en D. het dermate oneens met elkaar zijn, moeten of één van tweeën of beiden het inzake Anaximander bij het verkeerde eind hebben. Men zou dit een bij uitstek logische conclusie kunnen noemen.

Het spijt me U te moeten teleurstellen.

Uit het feit dat de opvattingen van Dooyeweerd en Vollenhoven inzake Anaximander niets met elkaar gemeen hebben, en uit het feit dat de opvatting van ondergetekende zowel van die van V. als van die van D. aanzienlijk afwijkt, volgt heel bepaald niét, dat daarom de visies van V. en D. of beide, of één van de twee, onjuist moeten zijn. Dit ligt in de aard van de zaak zelve. De figuur van Anaximander is voor ons, die in een andere beschavingskring leven en door een tijd van meer dan vijf en twintig eeuwen van hem gescheiden zijn, zo moeilijk te benaderen, dat we in feite niet veel anders kunnen doen dan vermoedens opperen, en daarbij de methode-kwestie aandacht geven. We mogen wel zeer onder de indruk komen van de onzekerheid van menselijk weten, wanneer het te doen is om kennis van de geschiedenis van

min of meer wetenschappelijke aard. Maar dat mag ons niet doen wanhopen of onverschillig maken. De taak, inzicht te krijgen in de aard van het scholastieke denken, is ons opgelegd; verwaarlozen we die taak, dan zullen we heel zeker verdrinken in de een of andere scholastiek. Vatten we die taak aan, dan zullen we tot resultaten komen die ons lief en dierbaar zijn, doch niettemin hoogst aanvechtbaar kunnen blijken. Het is eigenlijk pure dwaasheid, te zeggen: Anaximander was dit of hij was dat. Maar tot die dwaasheid komen we onvermijdelijk, wanneer het ons ernst gaat worden met het zoeken naar inzicht in de geschiedenis en bouw van het scholastieke wijsgerig nadenken.

Schrijver dezes heeft zich een bepaalde opvatting inzake het denken van Anaximander verworven; het heeft jaren geduurd; en hij is tot (voorlopige) resultaten gekomen, die aanzienlijk afwijken van wat V. en D. omtrent Anaximander hebben geschreven. Om maar één punt te noemen: Anaximander was allereerst theoloog, en pas in de tweede, derde of mogelijk tiende plaats wijsgeer. Een stelling van dien aard zult U noch bij V. noch bij D. ooit aantreffen. Het ligt eenvoudig in de aard van de zaak, dat wie snort in de oorspronkelijke documenten betreffende de praesocratici of als U wilt praepatonici, tot resultaten komt die sterk afwijken van wat hij al zo gelezen heeft. Het is niet zonder risico, dan te zeggen: blijkbaar komen we niet verder dan vermoedens, en laat ons aandacht hebben voor de geringe graad van zekerheid van menselijke wetenschappelijke kennis. Want dan krijgt U al gauw te horen: dat ligt aan U; WIJ hebben een bijzonder hoge graad van zekerheid. Daarom zal ik mij matigen wat betreft die onzekerheid, en me

leukweg aansluiten bij de gewoonte, en met zekerheid spreken over o.m. Anaximander. Om die reden verklaar ik plechtig en met de grootst mogelijke verzekerdheid: Anaximander was in de eerste plaats theoloog.

In de beweging voor calvinistische wijsbegeerte wordt geopereerd met zekerheden van dit slag. Ik doe er graag aan mee. Het is menselijk en redelijk dat men zijn (voorlopige) resultaten met vuur verdedigt. Ik kan met de stukken aantonen dat Boëthius (U weet wel, de theoloog-zonder-Bijbel) aanzienlijk dichter bij Parmenides staat dan bij Aristoteles of Plotinus. Als nu een filoloog tegen me zegt „dat geloof ik niet”, moet mijn antwoord zijn: „neem een Boëthiustext en lees” — men zou zelfs kunnen citeren: tolle, lege. Zegt op zijn beurt een theoloog dat Boëthius toch zeker wel iets goeds gezegd kan hebben, dan moet ik wel antwoorden: Wijs het dan maar aan, en ga eens na wat voor een figuur Boëthius was, die de kerk wilde redden met een wijsbegeerte die z.i. een harmonie van Plato en Aristoteles was. En wat de Godsdefinitie betreft: Kijk maar in het troostboek en ontdek zelf, dat deze definitie veel met Parmenides en letterlijk niets met de Bijbel te maken heeft. Zegt dan vervolgens een filosoof: Boëthius kan niet zo dicht bij Parmenides gestaan hebben want dit zou onze geschiedkunde omverwerpen — dan zou ik eigenlijk moeten antwoorden: Dan wordt het hoog tijd dat die geschiedkunde omvergeworpen wordt, want het is filologisch bewijsbaar dat de Godsidee van Boëthius niet plotinisch en niet aristotelisch maar primair parmenideïsch is geweest. Of moeten we misschien ter wille van een geschiedkunde met onaantastbare filologische resultaten gaan knoeien?

U merkt, waarde lezer, dat ondergetekende al aardig vurig wordt!

Wat nu de theologie van Anaximander aangaat: hij heeft het „apeiron” de oorsprong aller dingen genoemd. Dit „apeiron” is naar de opvatting van Dooyeweerd „de ongevormde en onbegrensde baaiër” (p. 67);

in een „achtergebleven gebied”. Dat is in elke kerkgemeenschap zo. Als men eenmaal in één verband is verdraagt men dat van elkander. Al zullen wrijvingen en botsingen niet altijd uitblijven. Waarom zou deze verscheidenheid dan een verandering moeten zijn om in gemeenschap met elkander te leven? Dacht iemand, dat de eerste gemeente van Rome geen grote verscheidenheid te zien

had gegeven? Daar waren Joden-christenen, die maar moeilijk afstand konden doen van de sabbat. En daar waren heiden-christenen die bezwaarlijk met oude gewoonten konden breken. Zij hadden verschillen over wat men eten mocht en wat men niet eten mocht. Hebben ze elkaar daarin niet vrij gelaten? Zouden wij het dan nu niet moeten doen?

H. J. Jager.

De eerste Roomse president van de Ver. Staten

Op vrijdag 20 januari, des middags te twaalf ure, is in het capitol te Washington D.C., Dweight David Eisenhower, oud 70 jaar, opgevolgd door John Fitzgerald Kennedy, oud 43 jaar, als president van de Verenigde Staten van Amerika. Een protestantse president uit het zuiden afkomstig, is vervangen door een rooms-katholieke president uit het noorden. Uiteraard is in de pers aan deze presidentswisseling veel aandacht geschonken. Over de persoon en de bekwaamheden van de nieuwe president en over de personen en de kundigheden van zijn nieuwe ministeriële en andere naaste medewerkers is geschreven. Over te verwachten koerswijzigingen in de buitenlandse politiek van Washington is heel wat gepubliceerd. Weinig aandacht is gegeven aan het feit, dat de nieuwe president de eerste roomse president van de Ver. Staten is. Kennedy is de vijf en dertigste president en hij is de eerste, die niet behoort tot het protestantse deel van de Amerikaanse bevolking. Hoe dan ook, dit is in elk geval opmerkelijk. Zó opmerkelijk dat wij er even bij willen stilstaan.

Wij herinneren aan dat wat dr Mac Intire in het Amerikaanse weekblad de „Christian Beacon” heeft geschreven naar aanleiding van de verkiezing van de nieuwe president. Hij zag deze verkiezing als een keerpunt in de Amerikaanse geschiedenis. Hij verwees naar de New York Times van 2 november.

In de New York Times van 2 november, twee dagen na de verkiezing, werd gezegd, dat de statistiek van de verkiezing in de grote steden, duidelijk had gemaakt, dat de overwinning van Kennedy grotendeels was verzekerd door de concentratie van rooms-katholieke stemmen voor Kennedy. Met andere woorden, de rooms-katholieken zouden in dit geval hun best gedaan hebben op aandrang van de kerkleiding in Amerika, het kerkelijk standpunt mee te laten spreken. Dit zou in Amerika iets nieuws zijn. Vooral omdat in dit geval, dit kerkelijk stimuleren van de kiezers effect oftewel succés gehad heeft. Dr Mac Intire is positief van mening, dat het „godsdiensig” element — de invloed van de roomse clerus — een van de meest beslissende factoren is geweest in de verkiezingscampagne in het najaar. Hij noemt dit een nieuw element in de geschiedenis van de presidentsverkiezingen. Tijdens de verkiezingscampagne hoorde niemand iets over dit soort beïnvloeding van de kiezers met een „godsdiensig element”. Als tijdens de verkiezingscampagne over dit element iets werd gesignaleerd, dan was het een en ander aan protestantse zijde. Daar werd dan tegen gewaarschuwd. Bij de uitslag van de verkiezing blijkt echter, dat het „godsdiensig element”, de partijzucht voor eigen kerk, bij de Roomsers sterk aanwezig is geweest.

Mac Intire is zelfs van mening dat de verkiezing van Kennedy tot president het begin van „godsdiensvervolging” in de Ver. Staten heeft ingezet. Dat is nogal kras, zijn wij geneigd te zeggen. Wat voor motief heeft Mac Intire voor deze mening? Na de verkiezing is het voorgekomen dat protestantse kerkgebouwen met stenen zijn bekogeld. Weer andere kerkgebouwen zijn op andere wijze geschonden. Eén protestants kerkgebouw is in brand gestoken. Mac Intire noemt namen. Hij vermeldt met name een Baptistenkerk in Colorado-Springs, Colo. De studeerkamer van de dominee is uitgebrand. De predikant verloor dientengevolge zijn hele bibliotheek. Een Baptistenkerk te Springfield, Ill, is zodanig met stenen bekogeld dat grote schade aan de eigendommen der kerkelijke gemeente is veroorzaakt.

Dat zijn opmerkelijke dingen. Vooral in Amerika, het land waarin de vrijheid van gedachte, de vrijheid van het woord, de vrijheid van overtuiging, de vrijheid van Godsdienst, maar ook de vrijheid van meningsuiting zo hoog wordt gewaardeerd en in ere gehouden. Men kan vermoeden dat deze baptisten-predikanten tijdens de verkiezingscampagne, in de preek, zich kras in anti-papistische zin hebben uitgelaten tegen de toenmalige kandidaat voor het presidentschap. Dat vermoeden heb ik. En het zal wel juist zijn. Waarschijnlijk hebben zij zich niet alleen uitgelaten in antipapistische zin, maar hebben zij gefulminéerd tegen de keuze van kandidaat Kennedy. Maar hoe dat ook zij, ook als zij dit laatste gedaan hebben, dan hebben zij, niet alleen daarin niets strafbaars in de zin van de Amerikaanse wet gedaan, maar dan hebben zij gebruik gemaakt van hun recht op vrije meningsuiting, dat iedere Amerikaanse burger krachtens de wet bezit, en dat ook een predikant in de eredienst heeft.

Het meest opvallende bij deze feiten is, dat deze gebeurtenissen niet in de grote pers zijn gekomen; in de grote pers, die niet minder maar nog méér dan bij ons, alle mogelijke sensationele gebeurtenissen publiceert. Mac Intire schrijft, dat deze „aanvallen op kerkgebouwen buiten de grote pers werden gehouden”. Waren Joodse synagogen of Roomse kathedralen in de Ver. Staten op soortgelijke

naar Dooyeweerd's visie is dit „apeiron” een der vele aanduidingen van het materie-principe, dat in dialectische spanning verkeert tegenover het vormbeginsel. Reeds hier stuiten we op moeilijkheden. Indien het „apeiron” materieprincipe is, hoe hebben we ons dan zijn oorsprongskarakter te denken? Want het staat vast, dat Anaximander zijn „apeiron” oorsprong genoemd heeft.

Om hier een stapje verder te komen, zullen we te rade dienen te gaan bij de filologie. Het „apeiron” betekent het onafzienbare. En daarvan zegt hij dat het de „archè” is. Nu kunnen we „archè” niet zo maar weergeven met „oorsprong aller dingen”. De term archè is van theologische herkomst, en duidt het theologisch begin aan; m.a.w. reeds in de term archè blijkt dat Anaximander in de eerste plaats theoloog was. Hij was bovendien, evenals Hesiodus en Thales en vele anderen, een protesterend theoloog, d.w.z. hij verzette zich in zijn theologie tegen gangbare opvattingen. In die gangbare opvattingen kwam een oude mythische gedachte voor, die door het woord „archè” werd aangeduid. In de primitieve mythe betekent „archè” iets, dat we voorlopig met „begin” kunnen weer-geven. In de archaische eredienst is het begin het contactpunt van de heilige en de profane tijd. Het begin is nl. een nieuw begin. Begin is b.v. een nieuwjaarsfeest. De heilige tijd is naar zijn wezen reversibel, d.i. hij komt telkens weer terug. Men kan hem vergelijken met een cirkel die naar zijn uitgangspunt terugkeert. Hij is een soort eeuwig heden, t.w. in die zin dat hij steeds terugkeert en steeds opnieuw bereikt kan worden. Hij wordt in praktisch alle min of meer bekende archaische erediensten een door de goden gemaakte tijd genoemd, waarin die goden hun goddelijke daden hebben volbracht, die door het cultisch feest weer tegenwoordig worden. Elk cultisch feest betekent het weertot-heden-woorden van een heilige gebeurtenis uit de mythische, heilige tijd. Op het eiland Tikopia wordt elk jaar tijdens een cultisch feest een boot gerepareerd, niet om-

dat die boot reparatie nodig heeft, maar omdat de goden in de heilige tijd een boot gerepareerd hebben en daardoor het de mensen mogelijk hebben gemaakt boten te repareren. Datgene wat nodig is voor het mensenleven is „vroeger” voorbeeldig gedaan: „vroeger” wil dan zeggen „in de heilige tijd”, en dit wordt ook uitgedrukt met „in den beginne”. Zo wordt ons de term „archè” als „begin” al iets duidelijker. Hesiodus sloot zich bij allerlei mythische gegevens aan, omdat naar de opvatting van zijn tijd in milieu al wat in de mythe verhaald wordt „gebeurd” is „in den beginne” en daardoor de gebeurtenissen in het „gewone” of „profane” mensenleven mogelijk maakt. Hesiodus was echter, evenals Thales en Anaximander, een critisch man: hij gebruikt mythisch materiaal, maar diskwalificeert het ook. „Voorzeker, Chaos is het eerst geboren, en pas daarna Moeder Aarde”. Dat was een vrijmoedige uitspraak van Hesiodus, ze had hem het leven kunnen kosten. In een ander gedicht spreekt hij over Pandoora, een der titels van Moeder Aarde; maar de Pandoora van Hesiodus is helemaal geen Milde Geefster alles goeds, zoals de mythe haar aandiende, maar ze is „de vrouw als oorsprong van alle ellende”, die alle rampen over de wereld brengt, die ze uit haar vat laat vliegen — alleen de ijdele hoop blijft in het vat, dié ellende is de mensen bespaard.

Zo is ook Anaximander een vrijmoedig man. Hij spreekt over het begin, en wist natuurlijk heel goed dat zijn tijdgenoten dit mythisch verstonden: het begin is het contactpunt van de mythische en de profane tijd. De nieuwjaarsdag is het begin, dat is zuiver mythisch en heidens gedacht. Er zijn vrijgemaakt-gereformeerden, die van harte geloven dat de datum hunner vrijmaking „hèt begin” is; op dit punt zijn deze gereformeerde mensen puur heidens. Zij liggen nog dieper in het heidendom verzonken dan de protesterende heiden Anaximander: die verzette zich ten minste nog tegen de mythe! Zijn verzet droeg geen vrucht, d.w.z. hij

kwam door zijn protest niet boven het heidendom uit. Er is maar één weg om boven het heidendom uit te komen: Geloof in den Heer Jezus Christus. Die weg is zowel Hesiodus als Thales en Anaximander onbekend geweest. Maar willen we hun arbeid, die ons het ontstaan van het scholastisch denken duidelijk maakt, enigermate verstaan, dan moeten we aandacht hebben voor het feit, dat ze, elk op hun wijze, zich verzet hebben tegen de geest van hun tijd; en dit heidens verzet tegen heidendom is de kern van de antieke beschaving.

Anaximander spreekt over „het begin” en zegt daarvan: dat is onafzienbaar. Zo drijft hij de spot met de mythe; want in de mythe is het begin niet onafzienbaar maar overzichtelijk: in de mythe wordt precies verteld wat er „toen”, nl. in de heilige tijd, gebeurd is Anaximander veegt dat alles met één grote zwaai weg: Het begin is onafzienbaar.

Verder noemt hij dit begin „het begin van de zijnden”, d.i. het begin van al wat is. Dit sluit aan bij de mythe, die ook spreekt van het begin van al wat is. Bij Anaximander betekent „de zijnden” zowel „de zijnde dingen” als „het zijn van de zijnden”. Ik moet dit hier zo maar even poneren zonder nadere bewijsvoering, want die kan pas komen als we gaan zien hoe Parmenides de weg is ingeslagen die Anaximander hem had gebaand. Dan gaat zijn spreuk voort: waaruit het ontstaan van de zijnden is, daarin geschiedt ook hun vergaan, zoals behoort; want ze betalen elkander boete en straf voor hun ongerechtigheid, naar de ordening van de tijd”. Wat dit betekent is in hoofdzaak onbekend; en het moeilijkste in de verklaring van deze spreuk is het woord „elkander”. De opvatting van Dooyeweerd luidt: de vormdingen moeten volgens een wet der gerechtigheid terugkeren in de ongevormde materiebaai. Deze verklaring laat de betekenis van „elkander” onverklaard. Een volgend maal willen we zien, hoe Vollenhoven de betekenis van dit „elkander” opvat. K. J. P.

manier gemolesteerd, dan zou dat nieuws waarschijnlijk op de voorpagina's van de kranten hebben gestaan en door middel van radio en televisie overal bekend zijn geworden, aldus de „Beacon”.

Niet minder opvallend zijn, volgens de schrijver, de vernietigende aanvallen op dominees en particulieren, die het gewaagd hebben de zaak van de „scheiding van kerk en staat” van de kansel aan een beschouwing te onderwerpen. Dit laatste dan voorzover het predikanten betreft. De ongemane taal in de brieven, die zulke dominees en particulieren ontvingen, gaat alles wat we ooit gezien hebben te boven, volgens Mac Intire. „In feite”, zo schrijft hij letterlijk, „was de verkiezingscampagne van 1960 in de volle zin van het woord „een vuile, vieze campagne””.

Dit is allemaal niet mis.

Op deze feiten baseert Mac Intire zijn uitspraak die we hierboven citeerden, dat de verkiezing van Kennedy tot president, het begin van „godsdienstvervolgung” in de Ver. Staten heeft betekend. Met de verkiezing van Kennedy is gepaard gegaan een sterke uiting van actie tegen de echt Amerikaanse vrijheid van meningsuiting.

We geven dit oordeel van een man als Mac Intire ter informatie van onze lezers door.

Van commentaar onthouden we ons.

We zijn daar niet toe in staat.

* * *

Nog op 'n ander aspect van de presidentsverkiezing heeft de schrijver in de „Christian Beacon” gewezen. Dat is dit dat in de kringen van de Nationale Raad van Kerken in de Ver. Staten, men de verkiezing van Kennedy heeft bevorderd. Dus de verkiezing van een Roomse president. De Nat. Raad van Kerken is een kerkelijke instantie in de Ver. Staten, die zeer nauw met de Wereldraad van Kerken verbonden is. De leidende figuren in deze Raad zijn neo-moderne theologen. Dat wil zeggen volgelingen van Barth, Niebuhr en Tillich in de theologie. Bekend is dat men in deze kringen niet scherp tegen de communistische ideologie gekant is, ja, dat men zelfs deze ideologie vaak niet in haar anti-christelijk karakter onderkent en vreest. In deze kringen heeft men de verkiezing van Kennedy bevorderd volgens Mac Intire. Hij wijst op, zijns inziens, te verwachten gevolgen van dit verkiezingsbondgenootschap. Het eerste

gevolg zal wel zijn, dat de scherpe oplettendheid die er tevoren was bij de Amerikaanse regeringsinstanties ten aanzien van communistische infiltraties, ook in kerkelijke kringen, n.l. van bij deze Nat. Raad aangesloten kerken, wel eens aanmerkelijk zou kunnen verminderen. Voor wat hoort wat. Zo is het in de politiek. President Kennedy zal wel verplicht zijn deze steun uit deze kerkelijke kringen te belonen met de verzekering, dat in deze kringen geen gevaar schuilt voor de veiligheid van de Amerikaanse staat.

Het tweede gevolg zou wel eens in het belang kunnen zijn van de brede oecumenische beweging. De meest geliefde droom van de leiders van de Nat. Raad is de groei en de ontwikkeling van hun oecumenische kerk. Paus Johannes XXIII stuurt in de richting van 'n oecumenisch concilie. Deze leiders van de Nat. Raad en de paus zouden elkaar wel eens gemakkelijker kunnen vinden onder de president Kennedy. Van deze president zal in elk geval verwacht kunnen worden, dat hij het zijne zal doen om deze „Christelijke eenheidsbeweging” te bevorderen.

Volgens de redacteur van de Chr. Beacon is er nog een ander teleurstellend en zorgwekkend ding, dat is, dat bij deze verkiezing de Ver. Staten zijn verdeeld geworden in wat hij noemt „blokken”. Geen „zuilen”, maar „blokken”. Bekend is dat in de Ver. Staten de scheiding van kerk en staat betekent, dat men slechts twee politieke partijen kent: de Republikeinen en Democraten. Bij elk van deze partijen kan men zich voegen ongeacht godsdienstige overtuiging, sociale positie, werk, beroep of stand. Nu meent Mac Intire, dat deze „eenheid” van de natie definitief verbroken is. Men sprak bij deze verkiezing van de Joodse stem, de neger-stem, de Roomse stem, de arbeidersstem. Zelden hoorde men spreken over de protestantse stem. Er zijn meer dan 5 miljoen Joden in de Ver. Staten. En men zegt, dat meer dan 90 procent van de Joden Kennedy gestemd hebben. Hoe is men tot deze blokvorming gekomen? Mac Intire is van mening, dat vooral de propaganda van een sterke Joodse organisatie Joden, negers en Roomsers zocht te verenigen tegen de protestanten, met name tegen de conservatieve protestantse kringen, die nog een conservatief-protestants stempel op de opinie van de natie drukken.

Ook hierop geen commentaar onzerzijds.

J. Meester.

Ervaringen van een Koopvaardij-predikant

II

Wanneer ik u iets van mijn ervaringen ga vertellen moet ik eerst één en ander zeggen over het leven van onze broeders die de zee bevaren.

Het is mij bij de voorbereiding opgevallen dat wij als „landrotten” zo weinig van Hollands Glorie afweten en ook zo weinig moeite doen om ons een voorstelling te maken van het leven op zee.

Zeker, als de storm over het land raast denken we wel even aan de mensen op zee, maar dat is weer gauw voorbij.

Nu wil ik voorop stellen dat ik in de drie maanden van mijn werkzaamheden voor de kerk van Feijenoord zeker geen expert op het gebied van de zeevaart ben geworden. Het kan dus zijn dat iemand die wel terzake kundig is zo nu en dan eens glimlacht bij mijn uiteenzettingen.

Dit risico neem ik met een zekere vrijmoedigheid omdat het mijn bedoeling is met deze artikelen het werk van de kerk voor de zeevarenden te stimuleren.

U weet allen wel dat we de zeevarenden vinden bij de visserij, bij de „grote vaart”, bij de marine en bij de kustvaart.

De kerk van Feijenoord heeft zich in zijn werk voorlopig beperkt tot de kustvaart. Bij gelegenheid worden ook andere boten bezocht, maar de aandacht is altijd allereerst gericht op de kustvaarders.

Dit is een wijs besluit geweest.

De kustvaart is te overzien en ook zijn de kustvaarders wel zo'n beetje een vergeten groep onder de zeevarenden.

We weten dat de Nederlanders de vracht-

vaarders van Europa zijn.

Die vrachtvaart in Europa wordt voor een groot deel verricht door de coasters. Het zijn betrekkelijk kleine boten variërend van 200 tot 1000 ton. Wanneer je voor het eerst zo'n schip bezoekt, vraag je jezelf een beetje angstig af, of je daarmee de wilde baren op moet.

Deze schepen zie je in alle belangrijke havens van Europa.

Wanneer je bij voorbeeld van Londen over de Thames naar de Noordzee vaart, sta je verbaasd over het aantal kleine Hollandse schepen dat je tegenkomt. Deze schepen varen naar de Scandinavische landen, naar Frankrijk, Spanje, de Middellandse Zee en ook veel tussen Engeland, Schotland en Ierland. Het aantal bemanningsleden is niet groot; het varieert naar de grootte van schip en motor. Gemiddeld tref je op een schip zo'n acht man, namelijk de kapitein (door de bemanning de „ouwe” genoemd), een stuurman, twee machinisten (aangesproken als meester), drie matrozen en een kok.

Wanneer we nu bedenken dat ons land ruim duizend kustvaartuigen heeft valt te concluderen dat er ongeveer acht duizend mannen bij de kustvaart zijn.

De Groningers hebben in de Nederlandse kustvaart een levendig aandeel, daarom treffen we verhoudingsgewijs nogal wat Gereformeerden aan op deze schepen.

Er zijn boten die een geregelde dienst op Holland varen.

Dit heeft voor dat de bemanning regelmatig thuis komt. Dit zijn de boffers.

Anderen hebben vaste diensten tussen havens in het buitenland.

Zo vindt men op de Ierse Zee nogal wat

Hollandse schepen die tussen Ierland en Engeland varen. Het grootste deel heeft echter onregelmatige diensten in de zogenaamde wilde vaart. De kapitein ontvangt dan na elke reis een nieuwe opdracht. De bemanning van deze schepen komt maar weinig in het vaderland. Er zijn zeelui die éénmaal per jaar thuiskomen.

De meeste mannen zijn dus tijden van huis. Dit heeft consequenties voor de geestelijke verzorging.

Verreweg de meeste schepen varen Zondags door.

Het is mogelijk dat men de Zondag in een haven doorbrenghet.

In het laatste geval komt van kerkbezoek maar weinig, omdat de vreemde taal een deelnemen aan een dienst ter plaatse zo moeilijk maakt.

Van kerkbezoek komt dus weinig.

Het volgen van catechisaties is praktisch uitgesloten.

De mannen zijn in deze dingen geheel op zichzelf aangewezen.

Wanneer we deze situatie even vergelijken met die van onze militairen, zien we dat de militairen vergeleken met de kustvaarders bijzonder bevoorrecht zijn. De militairen kunnen geregeld naar huis.

Er is een thuis-kerk en een garnizoenskerk. Zij kunnen naar de catechisatie en naar de verenigingen.

Er is een instituut van veldpredikers hun behulpzaam.

Merkwaardig is dat er voor de militairen wel belangstelling is in onze kerken. Zeker, ik weet uit ervaring dat er hier nog veel te verbeteren is, maar er is toch een algemene overtuiging op dit punt aan het groeien.

Dit is niet het geval met de zeevarenden.

Deze mannen moeten heel wat meer ontberen dan de militairen.

En nu hebben we het alleen nog maar over de eerste dingen in de geestelijke verzorging.

Toch is er maar weinig belangstelling voor dit werk.

Er zijn kerkeraden die kerkbodes en preken opsturen naar hun leden op zee.

Dit valt te waarderen en wordt gewaardeerd.

Als men maar niet denkt dat de zaak op deze wijze rond is.

Wordt er in die preken en kerkbodes ook aan de zeelui gedacht?

Dacht u dat de gemiddelde inhoud van onze kerkbodes zo aantrekkelijk is voor deze mensen? Zou het de mannen daar ergens in de Ierse zee interesseren dat hun dominé gelijk heeft en die andere dominé er helemaal naast is? Een menskind hier in Nederland voelt zich al dikwijls in een heel klein, vreemd en apart wereldje, wanneer hij ziet op welke wijze men zijn energie besteedt in onze pers.

Hoe moet het dan zijn voor de mannen die veel onder andere volken verkeren? Nederland is al een klein en apart stukje in onze grote wereld en wanneer onze kerken dan weer een geïsoleerd stukje van dat kleine landje worden, is het „concrete” van ons getuigenis in Gods wereld toch wel heel ver te zoeken.

Ik had nogal wat preken meegenomen, maar heb er geen van kunnen gebruiken toen ik werd geconfronteerd met het leven van deze mannen.

Daarom zijn de kerken niet klaar met de zeeman, wanneer zij trouw kerkbode en preken opsturen.

Om maar niet te spreken van kerkeraden die niets van zich laten horen!

En zoals overal, grieft het de mannen diep, wanneer men ze wel weet te vinden voor een bijdrage voor een kerk of een nieuw orgel.

Wat moet er dan gebeuren? Daarover een volgend keer.

(Wordt vervolgd)

Van der Kwast.

Voorwaar, als de Here ons gebiedt, dat wij ons niet door het kwaad zullen laten overwinnen, maar we door weldaden het ongelijk overwinnen, zo is het zeker, dat zij door hun ongeduldigheid zondigen, die niet zichzelf kunnen bedwingen, dat zij het ongelijk verdragen.

Calvijn.

PERSSCHOUW

Een brief van Luther.

Onlangs trof ik in „Die Grenzbote”, het orgaan van de Alt-reformierten Kirchen in Oost-Friesland, de beroemde Open Brief aan, die Luther de kristenen in Holland, Brabant en Vlaanderen geschreven heeft nadat in 1523 de eerste nederlandse protestantse martelaars — Hendrik Voes en Johannes Esch — te Brussel waren verbrand. Deze brief is een klassiek stuk uit de Reformatie-litteratuur. Ik neem hem in vertaling hier graag over.

Aan alle geliefde Broeders in Christus, die in Holland, Brabant en Vlaanderen zijn, samen met alle gelovigen in Christus genade en vrede van God onze Vader en onze Heer Jezus Christus.

Lof en dank zij de Vader voor alle barmhartigheid, die ons in deze tijd opnieuw een wonderbaar licht laat zien, dat tot dusver vanwege onze zonde verborgen is geweest, die ons tot nu toe aan de gruwelijke macht van de duisternis onderworpen deed zijn en ons zo schandelijk dwalen en de antichrist dienen liet. Maar nu is de tijd weer gekomen, dat wij de stem van de tortelduif horen en de bloemen zich in ons land vertonen (Hooglied 2 : 11, 12).

Gij zijt, mijn zeer geliefden, niet slechts deze vreugde deelachtig, maar in dit opzicht zelfs het meest bevoorrecht, zodat wij ons over u ten eerste verheugen en verblijden. Want aan u is het vóór alle anderen gegeven, niet slechts het evangelie te horen en Christus te kennen, maar ook de eersten te zijn, die om Christus' wil schande en schade, angst en nood, gevangenis en gevaren dulden. En nu zijt gij zo vol vrucht en kracht geworden, dat gij het ook met eigen bloed bezegeld en bekrachtigd hebt, doordat bij u ook de twee edele kleinodiën van Christus, Hendrik en Johannes, in Brussel hun leven gering geacht hebben, opdat Christus met Zijn Woord geprezen zou worden.

O, hoe smadelijk zijn zij beiden terechtgesteld! Maar hoe heerlijk en in eeuwige vreugde zullen zij met Christus terug komen en over diegenen gericht houden, door wie zij nu ten onrechte berecht zijn. Ach, hoe weinig betekent het door de wereld met schande overladen en gedood te worden, voor hen, die weten, dat hun bloed kostbaar en hun dood dierbaar is voor Gods ogen, zoals de Psalmen zingen (Psalm 9 : 13 ; 72 : 14 ; 116 : 15). Wat is de wereld tegenover God? Hoeveel genot en vreugde hebben alle engelen aan deze beide mannen beleefd! Hoe gaarne zal het vuur hun van dit zondige leven tot hun eeuwig leven, van deze smaadt tot de eeuwige heerlijkheid gebracht hebben!

God zij geloofd en in eeuwigheid geprezen, dat wij het beleefd hebben, ware heiligen en waarachtige martelaars te zien en te horen, wij die tot dusver zo vele valse heiligen op een voetstuk gezet en aanbeden hebben!

Wij hier zijn het tot dusver nog niet waardig geweest, voor Christus een zo kostbaar, waardevol offer te worden, hoewel vele van onze leden niet zonder vervolging geweest zijn en nog zijn.

Daarom, mijn zeer geliefden, weest in Christus getroost en blij en laat ons Hem danken voor zijn grote tekenen en wonderen, die Hij onder ons begonnen is te doen. Hij heeft ons het voorbeeld van zijn leven fris en nieuw voorgeschilderd. Nu is het tijd, dat het rijk Gods niet in woorden, maar in kracht bestaat. Hier leert men, wat gezegd is : „weest vrolijk in de verdrukking!” (Rom. 12 : 12). „Een kort ogenblik”, zegt Jesaja (54 : 7), „zal Ik u verlaten, maar met groot erbarmen zal Ik u tot Mij nemen”. En in Psalm 91 (vers 14) heet het : „Omdat hij Mij zeer bemint, zal Ik hem bevrijden ; Ik zal hem beschutten, omdat hij mijn naam kent”.

Omdat wij dan de tegenwoordige nood zien en troostrijke beloften hebben, zo laat ons ons hart vernieuwen, goedsmoeds zijn en ons met vrede de Here laten offeren. Hij heeft het gezegd en Hij zal niet liegen : „En de haren van uw hoofd zijn ook alle geteld” (Matth. 10 : 30). En hoewel de tegenstanders deze heiligen voor partijgangers van Hus, Wicief en Luther uitmaken en zich op het vermoeden van hen beroemen zullen, moet ons dat niet verwonderen, maar des te meer versterken : want het kruis van Christus moet lasteraars hebben. Maar onze rechter is niet ver. Hij zal een ander oordeel vellen. Dat weten wij en daarvan zijn wij zeker.

Bidt voor ons, geliefde broeders, en voor elkander, dat wij elkander de trouwe hand reiken en ons allen in één geest aan ons Hoofd Jezus Christus houden.

Hij moge u met genade versterken en voorbereiden tot eer van zijn heilige naam, Wien zij prijs, lof en dank bij u en alle creaturen in eeuwigheid. Amen.

„Een ernstige waarschuwing aan de Gereformeerde Kerken”.

Onze lezers kennen de „Orthodox Presbyterian kerk in Amerika”. Zij is een voluit gereformeerde kerk. Onwrikbaar houdt ze vast aan de bekende Westminster confessie. Bekende leden ervan zijn de professoren C. van Til, A. Murray, E. Young die aan het

Westminster-seminary in Philadelphia doceren. Deze kerk leeft sinds enkele jaren in correspondentie met de synodaal-Gereformeerde Kerken van ons land. Op de laatste synode van deze Orthodox Presbyterian kerk werd besloten een ernstige waarschuwing te laten uitgaan aan de synodaal Geref. Kerken in verband met het steeds krachtiger wordende streven daarin om tot aansluiting aan de Wereldraad te komen.

We nemen die uit „Getrouw” over :

Op de laatste Generale Synode van de Orthodox Presbyterian Church in Amerika werd de volgende resolutie aangenomen :

„Aangezien :

1. De hedendaagse oecumenische beweging zaken heeft prijs gegeven, die van vitaal belang zijn voor het Evangelie en zich stelt tegenover het exclusieve karakter van het Christelijk geloof, en

2. De samenwerking van de Gereformeerde Kerken met de Internationale Zendingsraad nu reeds zo nauw is dat de vrees is gewettigd dat het zendingsprogramma van de Gereformeerde Kerken ernstig zou worden in de war gestuurd indien men zich zou terugtrekken, en

3. De Gereformeerde Kerken in gevaar verkeren in toenemende mate verward te worden in de oecumenische beweging ten gevolge van de voorgestelde vereniging van de Internationale Zendingsraad met de Wereldraad, en

4. De goedbedoelde beschermende bepalingen, die in de beslissing van de Synode zijn opgenomen nietszeggend worden gemaakt door het besluit om deel te nemen aan het zendingsprogramma van de Wereldraad van Kerken,

wordt aan de Commissie voor Correspondentie met andere kerken opgedragen een gepaste mededeling aan de Gereformeerde Kerken in Nederland op te stellen waarin de afkeuring van de General Assembly wordt uitgesproken over het besluit van de Synode van Utrecht van 30 september 1959, waarbij werd bepaald het lidmaatschap van de Internationale Zendingsraad te handhaven”.

Getrouw plaatste onder deze waarschuwing het volgende onderschrift :

De Orthodox Presbyterian Church is een van de kerken die aangesloten zijn bij de Gereformeerde Oecumenische Synode. Het is een kerk waarmee Gereformeerd Nederland nauwe banden heeft. Een paar professoren van Westminster Seminary, de theologische school van deze kerken promoveerden aan de V.U. Eén van hun professoren, prof. Stonehouse heeft verleden jaar enige maanden zijn gastcolleges gegeven aan de V.U. Verschillende Nederlandse theologische studenten hebben gedurende enige tijd aan Westminster Seminary gestudeerd. Ook met de Christian Reformed Church in Amerika heeft de Orthodox Presbyterian Church zeer nauwe banden.

In deze resolutie vertolkt de synode van de Orthodox Presbyterian Church ongetwijfeld de gevoelens van de grootst mogelijke meerderheid van de Gereformeerde kerken waarmee de Gereformeerde Kerken van Nederland in de Gereformeerde Oecumenische Synode samenwerken. Wij zijn van mening dat de Orthodox Presbyterian Church met het aannemen van deze resolutie zeer juist heeft gehandeld. Het is Christenplicht een zusterkerk waarmee men in een bepaald verband samenwerkt te waarschuwen als men van mening is dat deze zusterkerk gevaar loopt van de juiste weg af te wijken.

Moge God geven dat in de kringen van de Gereformeerde kerken in Nederland naar deze ernstige waarschuwing mag worden geluisterd.

Of de waarschuwing helpen zal ?

De propaganda voor de Wereldraad van Kerken gaat in de synodale kerken rusteloos voort. En ze heeft succes.

Dezer dagen kreeg ik een circulaire onder ogen, waarin geld werd gevraagd voor de bouw van de enorme kantoren enz., welke de Wereldraad in Geneve wil vestigen — een miljoenen project. Onder de namen van hen die opwekten daarvoor te geven las men o.a. ook die van Prof. J. H. Bavinck, Prof. I. A. Diepenhorst en Prof. W. F. de Gaay Fortman. Prof. L. W. G. Scholten, Ds J. H. Sillevius Smitt.

Gevaarlijke ontwikkeling

Onder dit opschrift schreef de Heer W. Warnaar, secretaris van de I.C.C.C. een belangrijk artikel in „Getrouw” over de ontwikkeling van de zending der synodaal-Gereformeerde Kerken. Zoals men weet zijn de synodale kerken wat haar zending betreft aangesloten bij de Internationale Zendingsraad welke sinds kort in principe één geworden is met de Wereldraad van Kerken. Hier volgt dat artikel.

De Generale Synode van de Orthodox Presbyterian Church sprak de vrees uit dat de Gereformeerde Kerken van Nederland ten gevolge van de voorgestelde vereniging van de Internationale Zendingsraad met de Wereldraad in toenemende

mate verward zullen raken in de Oecumenische Beweging. Er werd in dezelfde synodale uitspraak ook gewezen op de nauwe samenwerking, die nu reeds tussen de Gereformeerde Kerken en de Internationale Zendingsraad bestaat.

Dat de zorg, die men in de kringen van de Orthodox Presbyterian Church heeft over de ontwikkeling in de Gereformeerde Kerken, niet ongegrond is, bleek overduidelijk uit wat verschillende bladen mededeelden naar aanleiding van een persconferentie, waarin Ds B. Richters, de directeur van het Gereformeerd Zendingencentrum, het een en ander had verteld over „de nieuwe periode voor de Gereformeerde zending”.

Het is natuurlijk algemeen bekend dat, tengevolge van de ontwikkeling in Indonesië, de Gereformeerde zending het roer heeft moeten omgooien. In het verleden werd uitsluitend zending gedreven in het schone Insulinde. De mogelijkheden voor de Gereformeerde zending in dat land worden steeds geringer. Nieuwe zendingsarbeiders worden niet toegelaten en van degenen, die reeds in Indonesië werkzaam zijn, krijgt slechts een steeds kleiner aantal vergunning om na een in Nederland doorgebracht verlof naar Indonesië terug te keren. Daarom moest naar nieuwe arbeidsterreinen worden uitgezien.

Men zou verwacht hebben dat de Gereformeerde Kerken, die in de Gereformeerde Oecumenische Synode zulk een verantwoordelijke en leidende plaats innemen, in een dergelijk geval zich in de eerste plaats gewend zouden hebben tot de zusterkerken, waarmede men in die Synode samenwerkt.

Hier lagen tal van mogelijkheden. Vanuit Die Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika drongen gedurende de laatste tijd meermalen oproepen om hulp op het terrein van de zending naar Nederland door. Alleen een Christendom dat beleden en beleefd wordt door blanken en zwarten beide, kan een oplossing bieden voor de geweldige moeilijkheden, waarmede dit land wordt geconfronteerd. De Christelijke Gereformeerde Kerken van Nederland overwegen welke hulp hier kan worden geboden en zonden een studietoelating naar Zuid-Afrika. Maar we vernamen tot dusverre niets dat er op wijst dat men ook in de zendingssferen van de Gereformeerde Kerken iets wil doen om deze zusterkerk, waarmede de Gereformeerde Kerken steeds zulke nauwe banden hebben onderhouden, te helpen.

Men heeft de voorkeur gegeven aan Roeanda-Oeroendi, een Belgisch protectoraatsgebied, dat volgend jaar onafhankelijk wordt. De beschikbare krachten voor dat terrein zullen uitgaan onder de Sociéte Belge Protestante de Missions. Men kan zich afvragen of de Gereformeerde Zending geen eigen taak meer ziet. Maar het sympathieke in deze opzet is in elk geval dat de Gereformeerde Kerken in België reeds in deze Belgische Zending samenwerken.

Bedenkelijker achten wij het dat men voor West-Pakistan gaat samenwerken met de United Presbyterian Church van de Verenigde Staten. Dat is één van die grote Protestantse kerken in Amerika, waar allerlei „wind van leer” wordt getolereerd. Maakt dat voor Gereformeerde kerken geen verschil meer? Heeft de belijden van de eigen kerk voor de zendingsarbeid zo weinig betekenis dat men in de zending met iedereen kan samenwerken? En dan maar niet de een of andere losse samenwerking op bepaalde zakelijke punten, maar zo dat Gereformeerde zendingsarbeiders eenvoudig in dienst komen van buitenlandse zendingen. Men zal ons misschien tegenwerpen dat dit al eerder is gebeurd. Dit is ons wel bekend. Maar dan waren het individuele personen, die zelf een dergelijke beslissing namen. Maar nu gebeurt dat door de officiële zendingsorganisatie.

Tenslotte wordt ook nog aandacht geschonken aan Argentinië en Brazilië. Dit had zeker een mooie en sympathieke onderneming kunnen zijn. In beide landen worden enige, betrekkelijk zwakke kerken gevonden, die door Nederlandse emigranten zijn gesticht. En de zusterkerk, waarmede de Gereformeerde Kerken in Nederland de oudste en hechtste banden hebben, de Christian Reformed Church van Amerika, werkt hier sinds jaren. Hier zou, in hartelijke samenwerking met de Amerikaanse zusterkerk, prachtig werk te doen zijn en de jonge kerken, die daar reeds zijn, zouden van deze arbeid profiteren.

Maar de Gereformeerde zendingsmensen zien dit blijkbaar anders. In het persverslag, waaraan wij een en ander ontlennen, lezen we tenminste : „Een moeilijkheid is, dat ook de zending van de Christian Reformed Church daar reeds een werk begonnen is”.

Terwijl blijkbaar met de grote United Presbyterian Church de samenwerking voor Pakistan volledig is geregeld, en met de Sociéte Belge Protestante de Missions overeenstemming is bereikt in zake Roeanda-Oeroendi, is oegenschijnlijk zelfs nog geen poging gemaakt met de Christian Reformed Church contact op te nemen om samenwerking te zoeken. Terwijl verschillende Nederlandse zendingsarbeiders reeds geruime tijd in Argentinië en Brazilië vertoeven en daar allerlei voorbereidend werk doen, lezen we in dat zelfde artikel dat Ds B. Richters „binnenkort naar Amerika hoopt te vertrekken,

waar hij ook deze problemen hoopt te bespreken".

Wij vrezen dat deze terminologie ook nog wat betekent. „Problemen bespreken” betekent nog niet dat men vast van plan is alles te doen wat mogelijk is om een vruchtbare samenwerking tot stand te brengen.

Als de Gereformeerde zending de oprechte begeerte had gehad samen te werken met de zusterkerken van de Gereformeerde Oecumenische Synode, waren er ongetwijfeld allerlei mogelijkheden geweest. Zo werkt de Christian Reformed Church niet alleen in Zuid-Amerika, maar ook in Afrika, in Japan, Korea en Ceylon. Ook de Orthodox Presbyterian Church doet, voor zo'n kleine kerk, zeer belangrijk zendingswerk in verschillende gebieden. Deze opsomming is lang niet volledig. En we hebben nog nimmer gehoord van een zendingsterrein, waar men niet wat meer arbeiders en wat meer geld zou kunnen gebruiken.

Maar de sympathie en de belangstelling van de Gereformeerde zendingsmensen gaan blijkbaar in de eerste plaats een andere kant uit.

Dr Van Minnen heeft verleden jaar eens opgemerkt dat hij de Gereformeerde Kerken liever zou zien als een klein bijwagentje van de Wereldraad, dan als de grote locomotief van de Gereformeerde Oecumenische Synode. Wij vrezen dat de Gereformeerde zending hard bezig is te werken in de richting, die door Dr Van Minnen werd aangegeven. En het is o.i. alleszins begrijpelijk dat een kerk als de Orthodox Presbyterian Church, en andere zusterkerken uit de Gereformeerde Oecumenische Synode, zich daar ernstig bezorgd over maken.

Dat de Raad voor de Zending der Nederlandse Hervormde Kerk hier hoopvolle perspectieven ziet „om niet maar alleen min of meer vrijblijvend met elkander te spreken, maar ook werkelijk samen aan het werk te gaan” is alleszins begrijpelijk. Maar of de gewone Gereformeerde kerkmensen, die van mening zijn dat het hebben en handhaven van een belijdenis niet alleen betekenis heeft voor het eigen kerkelijk leven, maar ook nog wel iets te zeggen heeft ten opzichte van de zending, zich over deze ontwikkeling verblijden, is een andere zaak.

Dit is een droevige geschiedenis.

Want juist ten gevolge van de modernisering van haar zendingsarbeid is het in een der grote Presbyteriaanse kerken tot een afscheiding gekomen, ten gevolge waarvan o.a. de Orthodox Presbyteriaanse kerk is ontstaan. De grote gereformeerde theoloog Gresham Machen werd in de dertiger jaren geschorst door die Presbyteriaanse kerk vanwege zijn strijd tegen de geheel modern geworden zending van die kerk.

C. V.

Dr R. H. Bremmer

Vrijdag 3 februari j.l. promoveerde aan de Vrije Universiteit tot doctor in de theologie Ds Bremmer van Enschede. Zijn proefschrift handelt over Herman Bavinck als dogmaticus.

Wat Dr Bremmer in zijn dissertatie geeft is een zeer belangrijke studie over deze grote, invloedrijke gereformeerde theoloog. Eerst tekent de jonge doctor, speciaal met behulp van nog nimmer tevoren gepubliceerde bronnen, de plaats welke Bavinck temidden van tijdgenoten als Kuyper, Ten Hoor, de ethische en de moderne theologen innam en zijn synthetische en antithetische contact met hen. Wat Dr Bremmer daaromtrent meedeelt is boeiend en voor de kennis van Bavinck als mens, christen en theoloog uitermate belangrijk. Vervolgens geeft hij een overzicht van Bavinck's dogmatische opvattingen. Achtereenvolgens worden belicht diens beschouwingen omtrent God, schepping, mens, zonde, Christus, genade, kerk en sacramenten. Het slot van dit gedeelte vormt de beschrijving van Bavinck's eschatologie. Dit overzicht van Bavinck's theologie, waarin Dr Bremmer zich strikt tot de hoofdzaken beperkt, geeft een duidelijk beeld daarvan en is een voortreffelijke inleiding op Bavinck's theologie.

In het slothoofdstuk: Terugblik en Uitzicht, maakt de schrijver een balans op van Bavinck's theologische arbeid en tekent hij hoe diens gedachten hebben doorgewerkt in de latere theologie en hoe daarop werd gereageerd.

In ons blad zal D.V. nog wel meer over Dr Bremmers Bavinck-boek worden geschreven.

We wensen Dr Bremmer van harte geluk met deze waardevolle afsluiting van zijn academische studie. En we hopen en bidden dat hij nog veel mag doen voor de ontwikkeling van de gereformeerde theologie en zo voor de opbouw van 's Heren kerk.

Dr Bremmer droeg zijn dissertatie op aan zijn ouders, zijn vrouw en ook aan de nagedachtenis van Prof. Schilder. Ongetwijfeld deed Dr Bremmer dat laatste van ganser harte. Maar het schrijft toch dat deze promotie geschiedde onder de leiding van Prof. Berkouwer die een zo grote verantwoordelijkheid droeg en draagt voor het onrecht, dat in de veertiger jaren ook Prof. Schilder is aangedaan.

H. J. J.
C. V.

KERKNIEUWS

Contactadres militairen Roermond: F. van Buren, Mismeerweg 26 te Herkenbosch.

De „Samenspreking”. De kerkeraad van Hijken betuigen zijn adhaesie aan het besluit van de kerk van Enschede-Zuid inzake de „samenspreking”.

De Classis Kampen van de Gereformeerde kerken in Nederland gehouden d.d. 2 februari 1961, kennis genomen hebbende van het voorstel van de kerk van Vollenhove-Cadoelen, adhaesie te betuigen aan het voorstel van Ede, om ter Generale Synode twee afgevaardigden der gebonden Gereformeerde kerken te ontvangen.

Overwegende, dat het niet in strijd geacht kan worden met enig uitgedrukt Woord Gods, maar veeleer in de lijn van het Evangelie om te ontvangen hen, die gehoord willen worden, besluit:

1. aan de Generale Synode te verzoeken genoemde afgevaardigden aan te horen;
2. aan de eerst volgende Part. Syn. te verzoeken dit besluit over te nemen.

Adressen. Emmen: diakonie, T. Stad, Emmenstraat 25, Emmen; **Leiden:** diakonie, H. C. Jaspers, Witte Singel 72, Leiden; **'s Gravenhage-Oost:** diakonie, A. J. Burger, Hongarenburg 56, Den Haag.

KORT VERSLAG

van de vergadering van deputaten-curatoren op 2 februari 1961 in het gebouw van de Theologische Hogeschool, Broederweg 15 Kampen.

De praeses opent de vergadering, leest Titus 3:1-11 en gaat ons voor in gebed.

Van de deputaten-curatoren is Ds J. van Bruggen verhinderd; in plaats van Ds K. Doornbos is diens secundus Ds J. Meester aanwezig. Van de Hoogleraren is Prof. C. Veenhof met kennisgeving afwezig.

De notulen van de vergadering van 8.12.1960 worden gelezen en ongewijzigd vastgesteld.

Ingekomen stukken:

- a. Een dankbetuiging voor deelneming bij het overlijden van broeder Peter Bos.
- b. Uitnodiging tot bijwoning van de opening van het noodgebouw van de Gereformeerde H.B.S. te Groningen. Ds D. van Dijk heeft bij deze gelegenheid de deputaten-curatoren vertegenwoordigd en hun felicitaties overgebracht.
- c. Huwelijksaankondiging van Ton van de Worp en Miny van de Vinne. Is door secretaris reeds beantwoord.
- d. Huwelijksaankondiging van Tonnis Dekker en Agaath van de Worp. Is eveneens door de secretaris reeds beantwoord.
- e. Een schrijven van de deputaten-financiël over een door hen ontvangen brief van de kerkeraad der Gereformeerde Kerk te B..

De bespreking van de eventuele Reglements-wijziging in Art. 4 van het Reglement voor de Theologische Hogeschool wordt voortgezet.

Besloten wordt, in plaats van hetgeen dien aangaande in een vorige vergadering werd aangevaard, aan de generale synode te Assen voor te leggen Art. 4 van bovengenoemd Reglement te wijzigen in deze zin: „De Hoogleraren wonen in de regel de vergadering van curatoren bij en wel met adviserende stem”.

Aangenomen wordt een voorstel van de Senaat van de Theologische Hogeschool inzake de herziening in technisch-phraseologisch opzicht van de officiële bescheiden van de Theologische Hogeschool.

De rondvraag wordt gehouden, een enkele vraag wordt beantwoord.

Kort verslag wordt gelezen en vastgesteld.

Voor de curatoren
J. Hettinga, secundus-assessor.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS...

met de borelingskes!

Ergens in het land werd geboren Sybren Foekes. Zijn ouders waren, hoe kan het ook anders, erg blij met hem. In hun vreugde lieten zij daarom ook delen de kinderen waaraan onze Stichting een tehuis wil bieden.

Zij stuurden ons niet alleen een gift. Van zijn moeder ontvingen wij een suggestie, welke wij gaarne hebben overgenomen. Wij hopen dat het andere moeders mag stimuleren dit goede voorbeeld niet onbeantwoord te laten.

met de jeugd!

Een andere verrassing bezorgde ons een jongens- en een meisjesvereniging. Wij ontvingen van hen een bedrag van f 112.—. Er werd het volgende bij vermeld: „Dit geld hebben we gekregen door een collecte te houden op een winterlezing, die wij georganiseerd hadden. Deze collecte is speciaal voor het kindertehuis gehouden”.

Wat wij hiervan zeggen? Wat zou het een stroom van collecten kunnen worden, wanneer alle andere jeugdverenigingen aan het organi-

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet, Antilopelaan 2, Geldrop, post Eindhoven

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

seren zouden gaan. Dit behoeft geen winterlezing te zijn. De opbrengst van elke actie is welkom. Wanneer het dan eens tot een generaal appèl mocht komen zal de jeugd daarbij zeker niet ontbreken.

met de vrouwen!

In een heel ander deel van het land vergaderde een vrouwenvereniging. De daar vergaderende vrouwen namen een goed besluit door eveneens een collecte te houden. Wij twijfelen er niet aan dat deze vereniging het fijn zou vinden wanneer alle vrouwenverenigingen tot eenzelfde beslissing zouden komen.

Verantwoording tot 31 januari 1961.

Ontvangen van kerken	f 34.666,81
van particulieren	„ 5.029,97
Totaal	f 39.696,78

Giften kunnen worden overgemaakt op postrekening nr. 52325 t.n.v. Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Utrecht.
Postwissels zijn niet minder van harte welkom.

AANGEBODEN 2e HANDS BOEKEN

P. J. Blok: Gesch. v. Ned. Volk, 4 dln, 3e dr. f 37.50
Dr N. Japikse: Gesch. v. Huis v. Oranje-Nassau, 2 dln, „ 7.50
Dr N. Japikse: Staatk. Gesch. van Ned. (1887-1917) „ 6.50
Wouters en Hoogwerf: Groot Vertelboek Vad. Gesch., 2 dln „ 39.50
J. de Rek: Van Hunebed tot Hanzestad „ 15.—
Schrift en Historie, Gedenkboek A.R.P. (50 j.) „ 5.—
Het volk ten baat, Gedenkboek A.R.P. (75 j.) „ 16.50

BINNENKORT VERSCHIJNT:

„Dispereert niet”, 20 eeuwen historie v. d. Nederlanden. van A. H. Algra, in 3e uitgebreide druk, in 5 prachtbanden. Voorintekenprijs f 12.— per deel. Na verschijning deel II f 13.50 per deel.

F. DAM, BOEKHANDEL EN ANTIQUARIAAT
Postbus 11 - Buitenpost - Telefoon 05115-534

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404-2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukwerk

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op giroreken. 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met vermelding voor „Opbouw”.

Abonnementsprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. j.
Studenten abonnement f 6.- per jaar.
Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.